

ФОРМИ ЗВЕРТАННЯ ЯК СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ МАРКЕР (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ ПРОЗИ ОСТАННЬОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ XX СТ. – ПЕРШОГО ДЕСЯТИЛІТТЯ XXI СТ.)

Сімонова І. О., студ. гр. ПР-91,
Приходько Н. А., викл. СумДУ

Одним із невід'ємних елементів при мовленні є звертання, що є багатоаспектною одиницею та функціональним елементом спілкування. Звертання є основним вербальним засобом вираження адресованості. Воно може виступати й засобом іменування адресата, управління комунікативним процесом, експлікації емотивних конотацій висловлювання, бути маркером ставлення одного учасника спілкування до іншого. Звертання – це ті елементи мовного етикету, які передусім сигналізують про соціальні відношення, що встановлюються в рамках комунікативного акту. Вживання форм звертання детермінується низкою чинників, які за своєю природою належать до різних аспектів: біологічного, соціального та мовного.

Дослідження проблеми використання форм звертання в певній комунікативній ситуації з соціолінгвістичної точки зору дає можливість встановити соціальний статус комунікантів, виявити соціальну дистанцію між ними, відносини, у яких перебувають адресант й адресат на момент мовлення, їхні вікові, гендерні характеристики, комунікативну інтенцію адресанта та багато інших особливостей. Через те, що феномен звертання є динамічним і змінюється під впливом соціальних, культурологічних і мовних чинників, то є доцільним простежувати новації в утворенні, вживанні та прагматиці форм звертання.

У мовленнєвому спілкуванні форми звертання виконують номінативну функцію, іменуючи адекватно або неадекватно адресата мовлення; управляють комунікативним процесом і в аспекті поетапного розгортання комунікативного акту, і з погляду дотримання комунікантами принципу кооперації через взаємну роботу над іміджем.

Наука, яка займається дослідженням мови у відношенні до суспільства, називається соціолінгвістикою. Соціолінгвістика може

визначати те, як зовнішні обставини, соціальний статус, роль, вік, стать комунікантів, власне ставлення адресанта до адресата, емоційний стан й багато інших нелінгвістичних факторів впливають на мовлення індивідуума, а тому й на використання тієї чи іншої форми звертання.

Окрім власне граматики носій мови повинен засвоїти "ситуативну граматику", згідно з якою мову слід використовувати не тільки у відповідності із значенням лексичних одиниць й правилами їх сполучення в реченні, але і в залежності від інших факторів, які разом з власне мовними знаннями складають комунікативну компетенцію носія мови.

Поетапність розгортання комунікативного акту зумовлює функції форм звертання: встановлення/ розмикання комунікативного контакту, продовження комунікації. На початковому етапі форми звертання є одним із засобів вербальної адверсії. Вживання звертання з метою встановлення комунікативного контакту детермінується такими чинниками комунікативної ситуації: рівень знайомства інтраквантів, симетричність/ асиметричність стосунків між мовцем і адресатом, характер і форма інтракції.

Між комунікативною ситуацією й емотивними конотаціями форм звертання встановлюється таке співвідношення: чим більш офіційною за своїм характером є комунікативна ситуація, тим менш емотивно навантаженою є вживана в ній форма звертання.

Різні типи комунікативних ситуацій по різному впливають на поведінку комунікантів та на їхній стиль мовлення. Вибір ініціатором форми звертання є своєрідним тактичним прийомом. Адресант потенційно закладає ідею про найкращий для нього кінець розмови й у форму звертання. Усе підпорядковано певному наміру задля отримання бажаного перлокутивного ефекту та вдалої реалізації певної стратегії спілкування.

Вживання форм звертань залежить і від типу дискурсу: офіційного чи неофіційного. Дискурс тлумачиться як соціолінгвістична структура, яка твориться адресатом у конкретних комунікативних, соціальних та прагматичних ситуаціях.

Культура поведінки в діловому спілкуванні неможлива без дотримання правил вербального (мовного) етикету. В офіційному дискурсі соціальний статус індивідуума, його професійний рівень, вік

тощо впливають на використання форм звертання. Цей тип дискурсу характеризується чіткістю, стислістю, високою регламентованістю, послідовністю, логічністю та стандартизацією мовлення. Найуживанішою формою звертань є звертання за формулою: прізвище + компонент на позначення поваги Mr, Miss, Mrs. Нормативними звертаннями є нульові формули звертань. Серед форм звертання до службовців, до людей, які займають ту чи іншу посаду або займаються тією чи іншою професією, вживаються My Lord, Mr Mayor, Your Excellency або Sir + ім'я або Mr + прізвище, Doctor, Professor, Mr. Dean та інші.

У неофіційному дискурсі відсутність жорсткого сценарію комунікації, часової й протокольної регламентованості, порядку передачі комунікативних ходів, відносна свобода індивідуальних поведінкових та мовленнєвих проявів, відносно вільний вибір теми спілкування та організації комунікативного простору значним чином впливають на вибір мовних та немовних засобів спілкування. При неофіційному спілкуванні адресант може вживати різноманітні форми звертання: просторічні, дружні, пестливі або образливі, сленгові, звертання на ім'я, особливі форми звертання й інші. Наприклад: dear, sweetie, Ann, Dad, old chap, old man, buddy, angel, auntie, hey, guys, both of you і т. д. Але за етикетом слід обов'язково звертати увагу на вік, соціальний статус, роль адресанта й адресата та їхній професійний рівень.

Отже, звертання належить до тих явищ, які за допомогою мовних засобів відображають соціальну структуру суспільства. Цей феномен досліджується лише на основі вивчення всієї сукупності чинників, що викликають вживання його форм. Як правило, людина сама визначає, яка формула звертання є для неї кращою з врахуванням особистого ставлення до адресата, його вікового, гендерного та соціального статусів. Форми звертання впливають на соціальну дистанцію між комунікантами, створюють між ними психологічний бар'єр, а тому є дійовими соціолінгвістичними маркерами комунікації.

Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства : матеріали Всеукраїнської наукової конференції викладачів, аспірантів, співробітників та студентів факультету іноземної філології та

соціальних комунікацій, м. Суми, 19-20 квітня 2013 р. / Відп. за вип.
В.В. Опанасюк. — Суми : СумДУ, 2013. — Ч.1. — С. 67-69.